

Секція Освіта/Педагогіка	
УДК 378.147:005.962	
Дата першого надходження статті до видання	2026-02-03
Дата прийняття статті до друку після рецензування	2026-02-28
Дата публікації/оприлюднення	2026-02-28

Самоменеджмент у навчанні здобувачів вищої та фахової передвищої освіти: зміст, значення та елементи

Пугаченко Ольга Борисівна

кандидат економічних наук, доцент,
викладач вищої категорії циклової комісії економіки та журналістики,
Центральноукраїнський фаховий коледж ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини "Україна"», м. Кропивницький, Україна
e-mail: pugachenkoolga@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2253-050X>

Басенко Руслан Олександрович

кандидат педагогічних наук, доцент,
заступник директора з науково-педагогічної роботи, міжнародної та грантової
діяльності, завідувач кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини "Україна"», м. Полтава, Україна
e-mail: basenko_ruslan@ukr.net
<https://orcid.org/0009-0000-0863-8701>

Мазур Валентина Михайлівна

доктор філософії в галузі психології,
доцент кафедри психології, спеціальної освіти та здоров'я людини,
Миколаївський інститут розвитку людини ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини "Україна"», м. Миколаїв, Україна
e-mail: vmazur53@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8236-3507>

Холодова Олеся Сергіївна

в.о. директора інституту соціальних технологій, старший викладач кафедри фізичної
терапії, ерготерапії та фізичного виховання, ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини "Україна"», м. Київ, Україна
e-mail: olesya.kholodova@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-5756-2780>

Анотація. Обґрунтовано системоутворююче значення самоменеджменту в організації навчання у закладах вищої та фахової передвищої освіти через усвідомлене планування власної навчальної діяльності, ефективного використання часу й ресурсів, розвиток відповідальності за результати навчання, а також формування критичного мислення й професійної мобільності. Доведено, що самоменеджмент в освітній сфері сприяє гармонійному поєднанню зовнішнього управління навчальним процесом і внутрішньої саморегуляції особистості студента, а його розвиток забезпечує якісну

підготовку конкурентоспроможних фахівців, здатних до безперервного професійного вдосконалення, творчої діяльності та ефективної взаємодії в соціально орієнтованому середовищі. Представлено авторське бачення змісту термінів: самоменеджменту як системи свідомого управління власною діяльністю, часом і розвитком з метою досягнення особистих і професійних цілей через ефективну самоорганізацію та самоконтроль; самоменеджменту в організації навчання здобувачів вищої та фахової передвищої освіти як здатності кожного окремого студента самостійно планувати, організовувати, контролювати та вдосконалювати власну навчальну діяльність для досягнення освітніх цілей і професійного зростання. Рекомендовано самоменеджмент в організації навчання здобувачів вищої та фахової передвищої освіти розглядати як систему, що має кілька базових елементів: самоуправління (самопланування, самоорганізація, самомотивація, самоконтроль); самопізнання; самооцінка; самоосвіта; саморозвиток; самовиховання; самовдосконалення своїх якостей. Зроблено висновок, що з точки зору організації навчання, самоменеджмент виконує функцію регулятора навчальної діяльності здобувачів освіти забезпечуючи ефективну взаємодію між викладачем і студентом, сприяючи переходу від традиційних, авторитарних моделей навчання до партнерських, де акцент робиться на самостійному пізнанні, рефлексії та самооцінюванні результатів. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці конкретних методик самоменеджменту при вивченні окремих навчальних дисциплін для формування індивідуальної освітньої траєкторії та створення умов для самореалізації кожного здобувача вищої та фахової передвищої освіти.

Ключові слова: самоуправління навчанням, освітній процес, здобувачі освіти, концепції самоменеджменту, самостійність в організації навчання, самопланування, самоорганізація, самомотивація, самоконтроль.

Self-Management in the Learning Process of Higher and Professional Pre-Higher Education Students: Content, Significance and Elements

Olha Puhachenko

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Highest Category Lecturer of the Cycle Commission of Economics and Journalism, Central
Ukrainian Professional College of Higher Educational Institution "Open International
University of Human Development "Ukraine"", Kropyvnytskyi, Ukraine
e-mail: pugachenkoolga@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2253-050X>

Ruslan Basenko

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Deputy Director for Scientific and Pedagogical Work, International and Grant Activities, Head
of the Department of Law and Finance,
Poltava Institute of Economics and Law of the Higher Educational Institution "Open
International University of Human Development "Ukraine"", Poltava, Ukraine
e-mail: basenko_ruslan@ukr.net
<https://orcid.org/0009-0000-0863-8701>

Valentina Mazur

Doctor of Philosophy in Psychology,
Associate Professor of the Department of Psychology, Special Education and Human Health,

Mykolaiv Institute of Human Development, ZHE "Open International University of Human Development "Ukraine", Mykolaiv, Ukraine
e-mail: vmazur53@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8236-3507>

Olesia Kholodova

Acting Director of the Institute of Social Technologies, Senior Lecturer, Department of Physical Therapy, Occupational Therapy and Physical Education, Open International University of Human Development "Ukraine", Kyiv, Ukraine
e-mail: olesya.kholodova@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-5756-2780>

Abstract. The system-forming significance of self-management in the organization of learning within higher and professional pre-higher education institutions is substantiated through the conscious planning of one's own learning activities, effective use of time and resources, development of responsibility for academic outcomes, as well as the formation of critical thinking and professional mobility. It is demonstrated that self-management in the educational sphere contributes to a harmonious integration of external regulation of the learning process and the internal self-regulation of the student's personality. Its development ensures high-quality training of competitive specialists capable of continuous professional improvement, creative activity, and effective interaction in a socially oriented environment. The author's interpretation of the key terms is presented. Self-management is defined as a system of conscious regulation of one's own activities, time, and personal development aimed at achieving individual and professional goals through effective self-organization and self-control. Self-management in the organization of learning for higher and professional pre-higher education students is interpreted as the ability of each student to independently plan, organize, monitor, and improve their own learning activities in order to achieve educational objectives and professional growth. It is recommended to consider self-management in the organization of learning as a system comprising several basic elements: self-governance (self-planning, self-organization, self-motivation, and self-control); self-knowledge; self-assessment; self-education; self-development; self-discipline; and the continuous improvement of personal qualities. It is concluded that, from the perspective of learning organization, self-management performs the function of a regulator of students' educational activities, ensuring effective interaction between teacher and student and facilitating the transition from traditional, authoritarian models of instruction to partnership-based approaches that emphasize independent learning, reflection, and self-evaluation of outcomes. Prospects for further research are seen in the development of specific self-management methodologies for the study of individual academic disciplines, aimed at shaping personalized educational trajectories and creating conditions for the self-realization of each higher and professional pre-higher education student.

Keywords: self-directed learning management, educational process, students, self-management concepts, autonomy in learning organization, self-planning, self-organization, self-motivation, self-control.

Вступ

Актуальність проблеми. Зростаюча роль власної ефективності, саморозвитку й уміння людини якісно організувати діяльність у динамічному соціально-економічному середовищі змушують приділяти все більшу увагу вивченню особливостей і можливостей самоменеджменту (self-management). Досягати життєвих і професійних цілей, підвищити продуктивність праці та рівень адаптивності в умовах постійних змін і зростання інформаційного навантаження дозволяють саморегуляція та

самоорганізація особистості.

У сучасних умовах трансформації освітнього простору, орієнтованого на компетентнісний підхід і принципи безперервного навчання, самоменеджмент посідає важливе місце в системі підготовки здобувачів вищої та фахової передвищої освіти. Він розглядається як інтегрована складова освітнього процесу, спрямована на розвиток здатності студента до самостійної організації власної діяльності, прийняття відповідальних рішень і досягнення поставлених цілей. Самоменеджмент у цьому контексті є не лише інструментом підвищення ефективності навчання, а й засобом формування особистісної та професійної автономії майбутнього фахівця. Самоменеджмент виступає ключовим чинником формування здатності здобувачів освіти до самоорганізації, самоконтролю та саморозвитку в освітньому процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом з'являється все більше публікацій присвячених важливості самоменеджменту в організації навчання здобувачів вищої та фахової передвищої освіти, зокрема: Бойко М. окреслює переваги оволодіння технологією самоменеджменту та оцінює їх вплив на формування базових навичок майбутнього вчителя, як ефективного менеджера [1]; Бондаренко О. розглядала особливості сприйняття студентами самоменеджменту в умовах переходу на дистанційну форму навчання через пандемію COVID-19 та воєнний стан в Україні [2]; Бондарчук Т. і Канюка І. дослідили рівень таких компонентів самоменеджменту учнівської молоді, як: самоорганізація, планування, цілепокладання, самодисципліна, самоконтроль та знання технік організації особистої роботи [3]; Внукова О. робить висновок, що загальноприйнята організація підготовки інженерів-педагогів у вищій школі потребує корекції для забезпечення формування в студентів здатності до ефективного самоменеджменту як чинника успіху професійного саморозвитку [4]; Іщенко В. обґрунтовує напрямки формування та складові професійного самоменеджменту при підготовці студентів, а також пропонує шляхи інтенсифікації навчального процесу для майбутніх учителів природничих дисциплін [5]; Осадчук І. й Сендецька Ю. висвітлювали розуміння самоменеджменту та життєвого успіху із виокремленням основних причин (обмежень), що заважають його досягати в навчанні й особистому житті студентами аграрного університету [6]; Скляренко А. розглядає доцільність формування навичок самоменеджменту у системі професійної освіти майбутніх педагогічних кадрів [7]; Третьюк В., Карпанасюк В. і Козловський Р. висвітлюють проблеми формування самоосвітньої компетентності, навичок самоосвіти та самоменеджменту в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців [8] тощо.

Виділення невирішеної частини проблеми. Незважаючи на значні здобутки попередників-дослідників у сфері самоменеджменту, особливості його розвитку для здобувачів вищої та фахової передвищої освіти досліджено недостатньо. Невирішеною частиною загальної проблеми, у тому числі, залишається недостатнє розкриття елементів самоменеджменту для ефективної організації навчання студентів ЗВО і ЗФПВО із чітким розкриттям їх змісту та можливостей застосування в умовах сьогодення.

Метою статті є дослідження змісту і значення самоменеджменту у навчанні здобувачів вищої та фахової передвищої освіти із виокремленням і розкриттям змісту основних елементів для сучасних студентів.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні самоменеджменту як системоутворюючого механізму організації навчання здобувачів вищої та фахової передвищої освіти, що інтегрує зовнішнє педагогічне управління та внутрішню саморегуляцію навчальної діяльності. Також запропоновано авторське тлумачення й структурування самоменеджменту як цілісної педагогічної системи, що розширює теоретичні засади студентоцентрованого навчання.

Практичне значення передбачає впровадження самоменеджменту в навчальну діяльність здобувачів освіти як засобу переходу до партнерських, студентоцентризованих моделей навчання. Матеріали статті можуть використовуватися викладачами для підвищення ефективності організації навчального процесу, розвитку автономії, критичного мислення та самоосвітньої діяльності студентів.

Методологія

Методи дослідження. У роботі застосовано комплекс теоретичних методів (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення) для визначення сутності та структурних елементів самоменеджменту, а також емпіричні методи (спостереження, анкетування, самооцінка) для оцінки ефективності його впровадження в навчальний процес.

Джерела даних. Використано наукові публікації, нормативні документи вищої освіти, навчально-методичні матеріали закладів вищої та фахової передвищої освіти, а також результати опитувань і самооцінок студентів

Інструменти аналізу. Для обробки даних застосовувалися системний аналіз, порівняльний аналіз, контент-аналіз документів і статистична обробка емпіричних даних.

Обмеження дослідження. Дослідження зосереджено на здобувачах вищої та фахової передвищої освіти конкретних закладів, що обмежує узагальнення результатів на всю освітню систему, і не враховує вплив культурно-соціальних факторів на формування самоменеджменту.

Результати

Якісно сформоване наукове підґрунтя сприяє розробці ефективних методик розвитку самоменеджменту у професійному середовищі. Термін «самоменеджмент» охоплює широкий спектр підходів до визначення його суті – від особистісної самоорганізації до професійного самоуправління, а тому потребує чіткого теоретичного обґрунтування для узгодження його змісту в науковому та практичному аспектах. Уточнення трактування цього терміну дає змогу сформулювати загальне розуміння його структури, принципів і механізмів реалізації, що є необхідною передумовою ефективного використання самоменеджменту в освітній, професійній та особистісній діяльності (таблиця 1).

Таблиця 1

Визначення терміну «самоменеджмент» у літературних джерелах

Визначення	Джерело
Самостійне управління працівником своєю професійною діяльністю з використанням знань, умінь й навичок, яке направлене на розвиток власного інтелектуального потенціалу, а також ефективно його використання на задоволення свої потреб та досягнення загальних цілей організації	Андрющенко К.А. Теоретичні аспекти самоменеджменту: умови виникнення та розвитку. <i>Ефективна економіка</i> . 2010. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=258 (дата звернення: 02.02.2026).
Наука про самоврядування і самоорганізацію людини, управління його ресурсами, тобто вміння – знаходити, розвивати, зберігати, раціонально використовувати свій час і бути при цьому успішною людиною	Антохов А.А., Клевчік Л.Л. Самоменеджмент. Частина 1 : навчальний посібник. Ч.: ЧНУ ім. Юрія Федьковича, 2021. С. 6, 8
Мистецтво керувати собою, своїм часом, своїм життям, свідомо робити свою кар'єру за допомогою самооцінки, самовизначення,	

Визначення	Джерело
саморозвитку	
Сучасна комплексна наукова дисципліна фундаментально-прикладного характеру	Бобко Л.О. Самоменеджмент : конспект лекцій. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. С. 3
Системотворюючий чинник інтеграції різних наукових знань (філософії, біології, соціології, психології, кібернетики тощо), необхідних сучасній людині для вирішення практичних задач	Юрик Н.Є. Самоменеджмент : Курс лекцій. Тернопіль: ТНТУ ім. Івана Пулюя, 2015. С. 6
Самоорганізація, уміння управляти собою, керувати процесом управління в найширшому сенсі слова – в часі, в просторі, спілкуванні, діловому світі	Бойко М.М. Самоменеджмент у підготовці майбутнього педагога: зміст і технології. <i>The scientific heritage</i> . 2020. № 48, Р. 4. С. 18
Саморозвиток особистості, організація діяльності, що містить цілеспрямоване і послідовне використання випробуваних методів роботи в повсякденній практиці в специфічних умовах самоорганізації	
Мистецтво раціонально використовувати власні ресурси для досягнення особистісних цілей та цілей організації	Буняк Н.М., Милько І.П., Черчик Л.М. Самоменеджмент : конспект лекцій. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2023. С. 4, 6
Послідовне та цілеспрямоване використання ефективних методів, прийомів, інструментів, які сприяють самореалізації і саморозвитку особистості	
Оптимальне управління власними ресурсами для досягнення професійних цілей	
Мистецтво керувати собою, своїм часом, своїм життям, свідомо робити свою кар'єру через самооцінку, самовизначення, саморозвиток	
Поступова, систематична і послідовна робота, спрямована на самовдосконалення особистісних якостей, розвиток творчого потенціалу та підвищення ефективності професійної діяльності особистості незалежно від віку та професійної спрямованості	Волотовська Т.П. Самоменеджмент керівника загальноосвітнього навчального закладу як основа його самоосвітньої діяльності. <i>Theory and methods of educational management</i> . 2015. № 2 (16). URL: file:///C:/Users/%D0%9E/Downloads/ttmuo_2015_2_20.pdf (дата звернення: 02.02.2026).
Процес і вміння організувати свою власну діяльність	
Сукупність загальних підходів, що забезпечують компетентне та професійне управління у кар'єрі інших людей як ефективну систему прийомів із методами пізнання, самооцінки, самореалізації та саморозвитку з метою досягнення життєвих цілей і завдань	Василик С.К., Майстренко О.В., Немашкало К.Р. та ін. Самоменеджмент : навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. С. 9
Набір управлінських впливів, спрямованих на себе, з метою приведення своєї	Внукова О.М. Самоменеджмент професійного саморозвитку майбутніх

Визначення	Джерело
особистості у стан, необхідний для успішного здійснення певного виду діяльності	інженерів-педагогів. <i>Управлінські компетенції викладача вищої школи : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 14-15 березня 2013 р. К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. С. 215</i>
Саморозвиток особистості, який заснований на самопізнанні, самовизначеності, самоуправлінні, самовдосконаленні, подоланні стереотипів свідомості і, як підсумок, самореалізації в обраній сфері діяльності	Опорний конспект лекцій з дисципліни «Самоменеджмент» для студентів ступеня вищої освіти «бакалавр» / укл.: Ковальчук Н.В. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2019. С. 5
Кропітка і наполеглива робота над собою з метою включити у дію весь свій творчий потенціал, максимально використати свої можливості та здібності	
Мистецтво керувати собою, своїм часом, своїм життям, свідомо робити свою кар'єру через самооцінку, самовизначення, саморозвиток	
Послідовне і цілеспрямоване використання випробуваних методів роботи в повсякденній практиці, щоби оптимально і змістовно використовувати свій час	Леськів Г.З., Левків Г.Я., Бліхар М.М., Гобела В.В., Подра О.П., Коваль Г.В. Самоменеджмент : навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 8-9
Формування вмінь з ефективною організації, планування діяльності та часу особистості	
Вміння людини забезпечити та підтримувати: здорове тіло; енергійність, оптимізм, життєстійкість; спокійний і збалансований підхід до життя, роботи; відпочинок для тіла, розуму	
Послідовне і цілеспрямоване використання випробуваних методів роботи в повсякденній практиці, для того, щоб оптимально і зі змістом використовувати свій час	Лорві І.Ф. Самоменеджмент : Конспект лекцій. Луцьк: ЛНТУ, 2011. С. 5
Самостійне управління своєю діяльністю, своїм життям, управління собою за допомогою пізнання себе, набутих знань, самомотивації та самоконтролю	Немченко Т.Б., Сторожук О.В., Немченко Т.А. Самоменеджмент : Методичні вказівки до вивчення дисципліни для студентів спеціальності 073 «Менеджмент». Кропивницький: ЦНТУ, 2019. С. 8
Міждисциплінарна сфера знань, що вивчає процеси створення і закономірності функціонування соціальних самоорганізуючих систем	Нетепчук В.В. Самоменеджмент : Навч. посібник. Рівне: НУВГП, 2013. С. 8
Процес планування, організування, мотивування і самоконтролю для	Осадчук І.В., Сендецька Ю.В. Самоменеджмент і його роль у

Визначення	Джерело
результативного та ефективного досягнення визначених цілей	досягненні життєвого успіху студентами аграрного університету та фермерами. <i>Науковий вісник Херсонського державного університету</i> . 2016. Вип. 17. Ч. 3. С. 69
Особливий вид свідомої людської діяльності, спрямований на: активізацію і продуктивне використання власних ресурсів особистості та залучених із зовнішнього середовища ресурсів; організацію таких процесів життєдіяльності особистості, як праця, використання вільного часу, кар'єра; визначення результатів її діяльності (рівень кваліфікації, особисті якості, імідж) та забезпечення її піднесення	
Система наукових знань, мистецтва та досвіду, втілених у діяльності людини для досягнення встановлених цілей шляхом використання власної праці, інтелекту і мотивів поведінки	
Обов'язкова умова ефективного використання базових ресурсів особистості, таких як час, активність та освіченість, для досягнення життєвого успіху	
Оптимальне управління власними можливостями, засобами й методами для досягнення збалансованого робочого ритму та ритму життя	Салоїд С.В., Ведута Л.Л., Гольцова І.Б. Самоменеджмент : Навчально-методичний комплекс дисципліни. К.: КПП ім. Ігоря Сікорського, 2024. С. 20
Послідовне і цілеспрямоване використання ефективних методів, прийомів і технологій самореалізації і саморозвитку свого творчого потенціал	Сахно О.В., Денисова А.В. Самоменеджмент : навчально-методичний посібник до самостійного вивчення спецкурсу «Тайм-менеджмент» слухачами курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників ПНЗ. Біла Церква: БІНПО УМО, 2017. С. 8-9
Мистецтво керувати собою, своїм часом, своїм життям, свідомо робити свою кар'єру через самооцінку, самовизначення, саморозвиток	
Міждисциплінарна сфера знань, що вивчає процеси створення і закономірності функціонування соціальних організуючих систем	Смирнова Н.В. Самоменеджмент : Конспект лекцій. Кривий Ріг: Криворізький коледж НАУ, 2020. С. 2-3
Наука, що вивчає процеси створення і закономірності функціонування соціальних організуючих систем з метою оптимального, осмисленого використання власного часу та енергії	
Мистецтво управління собою, своїми задатками, здібностями, знаннями, тобто індивідуальним людським капіталом, із метою кращого використання робочого	Федоришина Л.М., Камінський В.І. Самоменеджмент як мистецтво управління індивідуальним людським капіталом. <i>Глобальні та національні</i>

Визначення	Джерело
часу, отримання вищої продуктивності, вищого індивідуального заробітку або здобуття вищого статусу на підприємстві, що дає можливість людині відчувати задоволеність та успіх	<i>проблеми економіки</i> . 2016. № 10. С. 536
Сукупність заходів та підходів, спрямованих на підвищення та розвиток потенціалу працівників підприємства як головної передумови його успішного функціонування на ринку, які у своїй сукупності формують певні концепції, що різняться за спрямуванням	Чкан А.С., Ганза І.В. Самоменеджмент як головний інструмент системи мотиваційного менеджменту на підприємстві. <i>Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)</i> . 2014. № 1. С. 263
Технологія оптимального самоорганізування особистості для досягнення значущих для неї цілей	Штепа О.С. Методичні рекомендації до курсу «Самоменеджмент навчальної діяльності студентів». Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. С. 5
Мистецтво керувати собою, своїм часом, своїм життям, свідомо робити свою кар'єру через самооцінку, самовизначення, саморозвиток	Самоменеджмент . Навчальний посібник для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня / Укл.: З.М. Шильнікова. Старобільськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2022. С. 9
Послідовне і цілеспрямоване використання ефективних методів, прийомів і технологій самореалізації і саморозвитку свого творчого потенціалу	
Послідовне та цілеспрямоване використання ефективних методів роботи у повсякденній практиці з оптимальним використанням власних ресурсів для досягнення власних і професійних цілей	Юринець З.В., Макара О.В. Самоменеджмент : навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. С. 8
Оптимальне управління власними можливостями, технологіями, засобами та методами для досягнення збалансованого робочого ритму і ритму життя	
Самопізнання, робота особи над собою для професійного розвитку	
Вироблення вмінь у напрямі ефективної організації, планування діяльності та часу особистості	

Проведене дослідження дозволяє говорити про відсутність єдиного, загально визнаного трактування терміну «самоменеджмент» наразі, що ускладнює розуміння його змісту, ролі і значення. Узагальнивши погляди науковців-попередників, ми вважаємо, що самоменеджмент – це система свідомого управління власною діяльністю, часом і розвитком з метою досягнення особистих і професійних цілей через ефективну самоорганізацію та самоконтроль.

В умовах сьогодення формування сучасної особистості, здатної до самостійного прийняття рішень, ефективної самоорганізації й реалізації власного потенціалу, неможливе без розуміння суті концепцій самоменеджменту. Кожна з концепцій формується «на основі чіткої ідеї, навколо якої створюється комплекс методик і

прийомів діяльності щодо себе для її втілення» [9, с. 12]. Найбільш відомими є такі концепції самоменеджменту: В. Абчука (базується на дотриманні етичних принципів і норм поведінки, від яких залежить успішність управління та моральний розвиток колективу); В. Андреева (психологічний механізм саморозвитку творчої особистості, котра здатна до безупинного саморозвитку і самореалізації в одному чи декількох видах професійної діяльності); А. Бербеля і Х. Швальбе (досягнення особистого ділового успіху через самопізнання і самовдосконалення власних ділових якостей); А. Бішоф і К. Бішофа (техніка формування професійних цілей та ефективної самоорганізації, що ґрунтується на раціональному використанні часу і вмінні співпрацювати в колективі); М. Вудкока і Д. Френсіса (обґрунтування власних можливостей і обмежень та пошук реальних векторів розвитку особистісних і ділових якостей); І. Добротворського (самоконтроль є центральною ідеєю, а тому є необхідним елементом у процесі досягнення професійного успіху); Л. Зайверта (цілеспрямоване і послідовне використання випробуваних методів роботи у повсякденній практиці для оптимального і максимально змістовного використання свого часу); М. Вудкока і Д. Френсіса (всебічний спосіб перевірки своїх власних можливостей і визначення обмежень та пошук реальних шляхів розвитку ділових і особистісних якостей); К. Кінана (спрямування на самовдосконалення через розвиток самоконтролю, стресостійкості, наполегливості, самооцінки та ефективної взаємодії з оточенням); В. Карпичева (система самоорганізації та саморозвитку особистості, заснована на внутрішньому управлінні, саморегуляції та гармонійному поєднанні духовних, соціальних і організаційних аспектів життя); Р. Клонінгера (біологічною базою формування особистості визначено темперамент із врахуванням біологічних, психологічних, соціальних і культурних чинників); В. Колпакова (в основі успіху має бути самоорганізування та перетворення особистості із виявленням і використанням власних можливостей); Н. Лукашевича (успішний розвиток забезпечується здатністю до самоорганізації та вдосконалення особистісних і професійних якостей, необхідних для кар'єрного зростання.); Дж. Моргенстерн (ефективна самоорганізація, що забезпечує гармонію здоров'я, задоволення й взаємовідносин та є ключем до успіху в сучасному світі); А. Хроленко (посилення свого ділового потенціалу через підвищення рівня ділової культури в різних її аспектах); В. Шейнова і В. Шипунова (зосереджується на ефективному використанні часу та розвитку ораторської майстерності як засобів успішної організації діяльності й управління колективом) [10, с. 12-17; 9, с. 12-18].

У системі освіти самоменеджмент займає центральне місце як механізм переходу від зовнішнього управління навчальною діяльністю до внутрішнього – коли здобувач стає активним суб'єктом навчання, здатним цілеспрямовано формувати власну освітню траєкторію та сприяти професійному зростанню. Удосконалення освітнього процесу можливе за рахунок формування у здобувачів вищої та фахової передвищої освіти навичок планування, контролю, оцінювання, організації та регулювання власної діяльності.

Скляренко А. вказує, що самоменеджмент у педагогічному вимірі – це «усвідомлене, цілеспрямоване застосування випробуваних наукою та практикою управлінських знань, задля оптимального використання задатків, часу та ресурсів з метою максимального розкриття власних здібностей і досягнення професійного та особистого успіху» [7, с. 82-83]. При цьому, Третько В., Карпанасюк В. і Козловський Р. зазначають, що самоменеджмент у педагогічному контексті – це «система самоорганізації, самопланування, цілепокладання, контролю і регуляції навчальної та професійної діяльності. Він включає: постановку цілей; планування дій; ефективне використання часу; відстеження результатів; здатність до адаптації й змін» [8].

Бондарчук Т. і Канюка І. самоменеджмент учнівської молоді трактують, як «уміння здійснювати усвідомлений вибір професії та застосовувати набір знань, умінь, навичок

зادля успішної самоадаптації у вищому навчальному закладі» [3].

На наш погляд, самоменеджмент в організації навчання здобувачів вищої та фахової передвищої освіти – це здатність кожного окремого студента самостійно планувати, організувати, контролювати та вдосконалювати власну навчальну діяльність для досягнення освітніх цілей і професійного зростання.

Роль самоменеджменту в освітньому процесі полягає у забезпеченні внутрішньої мотивації та здатності здобувачів до усвідомленого планування власного навчального шляху. Завдяки розвитку навичок саморегуляції, самоконтролю й самоаналізу студент перетворюється з пасивного виконавця навчальних завдань на активного суб'єкта освітньої діяльності, що сприяє формуванню відповідальності за результати навчання, уміння раціонально використовувати наявний час і ресурси, що, у свою чергу, підвищує ефективність освітнього процесу в цілому.

Важливе значення самоменеджменту в системі освіти зумовлюється його впливом на формування загальнокультурних і професійних компетентностей. Опанування принципів і технологій самоменеджменту забезпечує розвиток критичного мислення, комунікативних навичок, емоційного інтелекту та здатності до адаптації в динамічному соціально-професійному середовищі. Такі якості є необхідними для майбутніх фахівців, які мають діяти в умовах невизначеності, приймати самостійні рішення та нести відповідальність за їх реалізацію.

Самоменеджмент як система має кілька базових елементів: самоуправління (самопланування, самоорганізація, самомотивація, самоконтроль); самопізнання; самооцінка; самоосвіта; саморозвиток; самовиховання; самовдосконалення своїх якостей. Врахування і розвиток навичок за кожним із представлених елементів веде до самоактуалізації та усвідомлення власної ролі здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (таблиця 2).

Таблиця 2

Елементи самоменеджменту для ефективної організації навчання здобувачів вищої та фахової передвищої освіти

Елемент		Характеристика
Самопланування	Самоуправління	Уміння визначати коротко- й довгострокові цілі, формулювати завдання, прогнозувати результати та вибудовувати оптимальну послідовність дій для їх досягнення
Самоорганізація		Здатність студента самостійно впорядковувати власну діяльність, раціонально розподіляти час і ресурси, узгоджуючи навчальні завдання з особистими цілями та можливостями
Самомотивація		Внутрішня потреба й готовність діяти задля досягнення поставлених цілей, що ґрунтується на усвідомленні особистісної значущості навчання та майбутньої професійної реалізації
Самоконтроль		Здатність відстежувати й оцінювати власні дії, результати навчальної діяльності, своєчасно коригуючи помилки і недоліки
Самопізнання		Процес усвідомлення студентом своїх індивідуально-психологічних особливостей, здібностей, інтересів, сильних і слабких сторін
Самооцінка		Уміння адекватно оцінювати власні досягнення, рівень компетентності та потенціал, що визначає спрямованість подальшого саморозвитку

Елемент	Характеристика
Самоосвіта	Цілеспрямоване самостійне здобуття знань і розвиток компетентностей поза межами навчальної програми, спрямоване на професійне та особистісне зростання
Саморозвиток	Формування культури мислення, говоріння, слухання, читання, писання, роботи з документами та інформаційними технологіями
Самовиховання	Свідомий вплив особистості на власний характер, поведінку й звички з метою формування моральних, вольових і професійно важливих якостей
Самовдосконалення своїх якостей	Безперервний процес розвитку інтелектуальних, моральних і комунікативних здібностей, спрямований на досягнення гармонії між особистісним потенціалом і вимогами професійного середовища

Таким чином, самоменеджмент при організації навчання здобувачів вищої та фахової передвищої освіти полягає у їх здатності самостійно планувати, регулювати і контролювати власну навчальну діяльність для досягнення поставлених цілей та проявляється у вмінні раціонально розподіляти час, визначати пріоритети, приймати відповідальні рішення, підтримувати внутрішню мотивацію і самодисципліну. Самоорганізація студентів базується на усвідомленні власної ролі у навчальному процесі, потребі саморозвитку й здатності адаптуватися до змінних умов освітнього середовища, що сприяє формуванню фахових навичок, професійної зрілості та готовності до безперервного навчання протягом життя.

Обговорення

Інтерпретація результатів. Дослідження показало, що самоменеджмент виступає ключовим інструментом ефективної організації навчальної діяльності студентів, поєднуючи зовнішнє педагогічне управління з внутрішньою саморегуляцією. Структуризація самоменеджменту через базові елементи (самоуправління, самопізнання, самооцінка, самоосвіта, саморозвиток, самовиховання, самовдосконалення) розширює існуючі теоретичні моделі, забезпечуючи більш цілісний та практично застосовний підхід до підготовки конкурентоспроможних фахівців підтверджує його функціональність як цілісної педагогічної системи, здатної підтримувати безперервне професійне й особистісне зростання студентів.

Порівняння з іншими дослідженнями показує, що на відміну від попередніх робіт, які розглядали самоменеджмент переважно як індивідуальну навичку або набір компетенцій студента, дане дослідження підкреслює його системоутворюючу роль у навчальному процесі та інтеграцію зовнішнього управління з внутрішньою саморегуляцією. На відміну від традиційних підходів, де акцент робився на контроль і оцінювання з боку викладача, результати цієї статті підтверджують ефективність студентоцентрованого підходу, що поєднує самоуправління, самоосвіту та саморозвиток як комплексну систему.

Наукова новизна дослідження полягає в:

- обґрунтуванні системоутворюючої ролі самоменеджменту в організації навчання здобувачів вищої та фахової передвищої освіти як механізму інтеграції зовнішнього педагогічного управління та внутрішньої саморегуляції навчальної діяльності студента;
- представленні авторської інтерпретації змісту понять «самоменеджмент» і «самоменеджмент в організації навчання», що дозволяє розглядати їх не лише

як індивідуальну навичку, а як цілісну педагогічну систему свідомого управління навчальною діяльністю, професійним розвитком і освітніми результатами;

- удосконаленні структуризації самоменеджменту в освітньому процесі шляхом виокремлення та системного поєднання його базових елементів, що розширює теоретичні підходи до організації студентоцентрованого навчання;
- доведенні регуляторної функції самоменеджменту в навчальній діяльності, що забезпечує перехід від авторитарних моделей навчання до партнерської взаємодії між викладачем і студентом, орієнтованої на автономію, рефлексію та формування конкурентоспроможного фахівця, здатного до безперервного професійного зростання.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що: теоретичні положення та узагальнені висновки статті можуть бути використані викладачами закладів вищої та фахової передвищої освіти для вдосконалення організації навчального процесу на засадах студентоцентрованого та партнерського навчання; результати дослідження можуть слугувати методичною основою для формування у студентів автономії, критичного мислення та професійної мобільності, а також для підвищення ефективності їхньої самостійної роботи й самоосвітньої діяльності; матеріали статті можуть бути використані в практиці педагогічної діяльності, системі підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників і в подальших наукових дослідженнях проблем розвитку самоменеджменту в освітньому середовищі.

Висновки

Визначено, що маючи системоутворююче значення в організації навчання у закладах вищої та фахової передвищої освіти, самоменеджмент забезпечує усвідомлене планування власної навчальної діяльності, ефективне використання часу й ресурсів, розвиток відповідальності за результати навчання, а також сприяє формуванню автономії, критичного мислення й професійної мобільності. Самоменеджмент в освітній сфері сприяє гармонійному поєднанню зовнішнього управління навчальним процесом і внутрішньої саморегуляції особистості студента. Розвиток самоменеджменту забезпечує якісну підготовку конкурентоспроможних фахівців, здатних до безперервного професійного вдосконалення, творчої діяльності та ефективної взаємодії в соціально орієнтованому середовищі.

Представлено авторське бачення змісту термінів: самоменеджменту як системи свідомого управління власною діяльністю, часом і розвитком з метою досягнення особистих і професійних цілей через ефективну самоорганізацію та самоконтроль; самоменеджменту в організації навчання здобувачів вищої та фахової передвищої освіти як здатності кожного окремого студента самостійно планувати, організовувати, контролювати та вдосконалювати власну навчальну діяльність для досягнення освітніх цілей і професійного зростання.

Рекомендовано самоменеджмент в організації навчання здобувачів вищої та фахової передвищої освіти розглядати як систему, що має кілька базових елементів: самоуправління (самопланування, самоорганізація, самомотивація, самоконтроль); самопізнання; самооцінка; самоосвіта; саморозвиток; самовиховання; самовдосконалення своїх якостей.

Доведено, що з точки зору організації навчання, самоменеджмент виконує функцію регулятора навчальної діяльності здобувачів освіти. Він забезпечує ефективну взаємодію між викладачем і студентом, сприяючи переходу від традиційних, авторитарних моделей навчання до партнерських, де акцент робиться на самостійному пізнанні, рефлексії та самооцінюванні результатів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці конкретних методик самоменеджменту при вивченні окремих навчальних дисциплін для формування

індивідуальної освітньої траєкторії та створення умов для самореалізації кожного здобувача вищої та фахової передвищої освіти.

Список використаних джерел

1. Бойко М. М. Самоменеджмент у підготовці майбутнього педагога: зміст і технології. *The scientific heritage*. 2020. № 48. Р. 4. С. 16-20. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/16540/1/scientific_heritage.pdf
2. Бондаренко О. М. Самоменеджмент як фактор результативності студентів в умовах сучасної пандемії COVID-19. *Бізнес Інформ*. 2022. № 5. С. 126-133. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2022-5_0-pages-126_133.pdf
3. Бондарчук Т. П., Канюка І. О. Самоменеджмент учнівської молоді. *Наукові здобутки студентів Інституту людини*. 2017. № 1 (7). URL: <https://www.studscientist.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/103>
4. Внукова О. М. Самоменеджмент професійного саморозвитку майбутніх інженерів-педагогів. *Управлінські компетенції викладача вищої школи : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 14-15 березня 2013 р.* К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. С. 214-215. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/7837>
5. Іщенко В. Самоменеджмент як основа професійної підготовки майбутнього вчителя природничих дисциплін. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. 2018. № 82 (IV). С. 422-432. URL: <https://osvita.eeipsy.org/index.php/eeip/article/view/158/155>
6. Осадчук І. В., Сендецька Ю. В. Самоменеджмент і його роль у досягненні життєвого успіху студентами аграрного університету та фермерами. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 17. Ч. 3. С. 68-71. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_17/3/19.pdf
7. Склярєнко А. О. Аналіз підходів до визначення змісту поняття самоменеджменту. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 10. Т. 3. С. 80-84. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/10/part_3/21.pdf
8. Третько В. В., Карпанасюк В. В., Козловський Р. В. Формування самоосвітньої компетентності, самоменеджменту та навичок самоосвіти у майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки. *Академічні візії*. 2025. Вип. 39. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1796>
9. Леськів Г. З., Левків Г. Я., Бліхар М. М., Гобела В. В., Подра О. П., Коваль Г. В. Самоменеджмент : навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 280 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3873>
10. Юринєць З. В., Макара О. В. Самоменеджмент : навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 272 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/354783166_Samomenedzhment_Navcalnij_posibnik

References

1. Boiko, M. M. (2020). Samomenedzhment u pidgotovtsi maybutnoho pedahoha: zmist i tekhnolohiyi [Self-management in the training of future teachers: content and technologies]. *Naukova spadshchyna – The Scientific Heritage*. no. 48, pp. 16-20. [in Ukrainian].
2. Bondarenko, O. M. (2022). Samomenedzhment yak faktor rezultatyvnosti studentiv v umovakh suchasnoi pandemiyi COVID-19 [Self-management as a factor of student

- performance during the COVID-19 pandemic]. *Biznes Inform – Business Inform*. no. 5, pp. 126-133. [in Ukrainian].
3. Bondarchuk, T. P., & Kaniuka, I. O. (2017). Samomenedzhment uchnivskoi molodi [Self-management of school youth]. *Naukovi zdobutky studentiv Instytutu lyudyny – Scientific Achievements of Students of the Institute of Human Studies*. no. 1 (7). Available at: <https://www.studscientist.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/103> (accessed February 2, 2026) [in Ukrainian].
 4. Vnukova, O. M. (2013). Samomenedzhment profesiynoho samorozvytku maybutnikh inzheneriv-pedahohiv [Self-management of professional self-development of future engineer-teachers]. *Upravlinski kompetentsiyi vykhovacha vyshchoi shkoly: Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia* (Kyiv, March 14-15, 2013): Vyd-vo NPU im. M.P. Drahomanova, pp. 214-215. [in Ukrainian].
 5. Ishchenko, V. (2018). Samomenedzhment yak osnova profesiinoi pidhotovky maybutnoho vchytelia pryrodnykh dystsyplin [Self-management as a basis for professional training of future teachers of natural sciences]. *Vyshcha osvita Ukrainy u konteksti intehtratsii do yevropeiskoho osvitnioho prostoru – Higher Education of Ukraine in the Context of Integration into the European Educational Space*. no. 82 (IV), pp. 422-432. [in Ukrainian].
 6. Osadchuk, I. V., & Sendetska, Y. V. (2016). Samomenedzhment i yoho rol u dosyahnenni zhytlyevoho uspiyku studentamy ahrarnoho universytetu ta fermeryv [Self-management and its role in achieving life success by students of the agricultural university and farmers]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*. no. 17, Ch. 3, pp. 68-71. [in Ukrainian].
 7. Skliarenko, A. O. (2019). Analiz pidkhodiv do vyznachennya zmistu ponyattya samomenedzhmentu [Analysis of approaches to defining the concept of self-management]. *Innovatsiyina pedahohika – Innovative Pedagogy*. no. 10, vol. 3, pp. 80-84. [in Ukrainian].
 8. Tretko, V. V., Karpanasiuk, V. V., & Kozlovskiy, R. V. (2025). Formuvannya samoosvitnoi kompetentnosti, samomenedzhmentu ta navychok samoosvity u maybutnikh fakhivtsiv u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of self-educational competence, self-management, and self-learning skills of future specialists during professional training]. *Akademichni viziyyi – Academic Visions*. no. 39. Available at: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1796> (accessed February 2, 2026) [in Ukrainian].
 9. Leskiv, H. Z., Levkiv, H. Ya., Blikhar, M. M., Habela, V. V., Podra, O. P., & Koval, H. V. (2021). *Samomenedzhment: navchalnyi posibnyk* [Samomenedzhment: navchalnyi posibnyk]. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 280 p. [in Ukrainian].
 10. Yurynets, Z. V., & Makara, O. V. (2014). *Samomenedzhment: navchalnyi posibnyk* [Self-management: textbook]. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 272 p. [in Ukrainian].